

DE WATER

WATERBELEID EN -BEHEER IN UITVOERING, SEPTEMBER 2006, NUMMER 117

NIEUWS, ACHTERGRONDEN, MENINGEN

- 4** Waterveiligheid onder de loep
- 6** In de ban van de bypass IJsseldelta Zuid
- 12** Toenemende verzilting puzzel van formaat
- 14** Waterbeheerders leren van Friese Merenproject

COLOFON

DE WATER is een uitgave van het Directoraat-Generaal Water van het ministerie van Verkeer en Waterstaat in samenwerking met de uitvoeringsorganisatie Nationaal Bestuursakkoord Water (IPO, VNG, Unie van Waterschappen en de ministeries van V&W, VROM en LNV). Het magazine geeft nieuws, achtergronden en meningen over het actuele waterbeleid en de uitvoering daarvan en bericht over activiteiten in het kader van

De in dit blad gepubliceerde meningen weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs het beleid van de hierboven genoemde organisaties. Geheel of gedeeltelijk overnemen van artikelen uit De Water is toegestaan, mits met bronvermelding.

REDACTIE:

Redactie: Rob Bijnsdorp (BCP), Ine Bruijns (BCP), Kees Poot (DWW), Saskia Ras (DGW), Robert-Jan Schoonenboom (DGW), Maartje Thijssen (waterschap Brabantse Delta), Inka Vogelaar (Unie van Waterschappen), Wim van Wijk (BCP), Ingrid Zeegers (RIZA).

FOTOGRAFIE:

inZicht, fotografie en advies, tenzij anders vermeld.

BASISONTWERP:

Eindeloos, Den Haag.

DTP:

Eurostaq, Amsterdam.

DRUK:

Antilope, Lier (België).

REDACTIEADRES EN ABONNEMENTENADMINISTRATIE:

Bijnsdorp Communicatie Projecten (BCP), postbus 194, 1000 AD Amsterdam.
Telefoon: (020) 320 82 60, e-mail: info@bcp.nl.

De digitale versie van De Water is te vinden op <http://projecten.nederlandleefmetwater.nl> onder 'nieuws'.

ISSN: 0926-3462.

Dit magazine is gedrukt op chloorvrij papier.

Rivieren krijgen nu echt de ruimte

Vooropgesteld dat ook de Eerste Kamer instemt, is de PKB Ruimte voor de Rivier definitief vastgesteld en kan de uitwerkingsfase beginnen. Voor de veertig projecten die nodig zijn om de grote rivieren geschikt te maken voor het verwerken van een afvoer bij Lobtjeh van 16.000 m³/sec worden de komende jaren planstudies uitgewerkt, een taak die voor rekening komt van waterschappen, gemeenten, provincies en Rijkswaterstaat. De eerste uitwerkingen leiden waarschijnlijk volgend jaar al tot een projectbesluit, waarna het eigenlijke werk kan beginnen.

Op de dag dat het derde kabinet-Balkenende aantrad, stemde de Tweede Kamer in met de Planologische Kernbeslissing (PKB) Ruimte voor de Rivier. Toch is de PKB pas echt definitief als ook de Eerste Kamer er haar goedkeuring aan heeft gegeven. Verwachting is dat dit nog dit najaar zal gebeuren. Daarmee is de PKB-procedure – die vier jaar geleden begon met het uitbrengen van het voornemen om de rivieren de ruimte te geven – afgerond. In dat geval kan de uitwerkingsfase beginnen, waarin voor alle veertig projecten die in de PKB zijn genoemd, een planstudie wordt uitgevoerd. Tot uiterlijk 2009 wordt er gestudeerd op het ontwerp en kunnen belanghebbenden inspreken. De uitwerkingsfase eindigt voor elk project met een projectbesluit, waarna het werk kan beginnen. De eerste projectbesluiten kunnen naar verwachting al volgend jaar worden genomen. Dat geldt met name voor de vier koploperprojecten, waarvoor al vooruitlopend op de uitkomst van de PKB het groene licht is gegeven. Dat zijn de ontpoldering van de Overdiepse Polder (in de Bergsche Maas), en de Noordwaard (langs de Nieuwe Merwede), de dijkverlegging Westerholte en de uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden (beide langs de IJssel ter hoogte van Zwolle).

Avelingen

Deze vier koplopers zouden overigens nog wel eens ingehaald kunnen worden door het project Avelingen langs de Boven-Merwede bij Gorinchem. Het aanleggen van een nevengeul onder de Merwedeburg in de A27 is vrij eenvoudig, zodat al er vrij snel een projectbesluit kan worden genomen.

MEER INFORMATIE:

ministerie van Verkeer en Waterstaat, DG Water,
Wino Aarnink, Wino.aarnink@minvenw.nl

Special De Water

Naar aanleiding van het aanvaarden van de PKB Ruimte voor de Rivier brengt de redactie van De Water volgende maand een special uit over dit onderwerp met de stand van zaken, informatie over projecten en het vervolg.

FOTO VOORPAGINA: STRANDPAAL 26 BIJ PETTEN
ZIE PAGINA 9

GRATIS ABONNEMENT OP DE WATER

U wilt op de hoogte worden gehouden van ontwikkelingen in het waterbeleid en -beheer en de campagne Nederland leeft met water? Vul dan de bon in voor een gratis abonnement en stuur deze gefrankeerd naar: De Water, postbus 194, 1000 AD Amsterdam. U kunt de gegevens ook per e-mail sturen naar: info@bcp.nl

BEDRIJF/INSTELLING

AFDELING

NAAM

ADRES

POSTCODE EN WOONPLAATS

E-MAILADRES

Gemeenten maken werk van bestrijding wateroverlast

Steeds meer gemeenten stellen een stedelijk waterplan op. Door maatregelen zoals verbetering van de riolering, het afkoppelen van verharde oppervlakken, het maken van meer ruimte voor water en het aanleggen van bergbezinkbassins wordt de kans op wateroverlast kleiner. Minder voortgang wordt geboekt bij het bestrijden van overstromingen uit regionale oppervlaktewateren. Dat zijn de belangrijkste uitkomsten van de Rapportage Stedelijke Wateropgave 2006 die de Vereniging van Nederlandse Gemeenten deze zomer heeft aangeboden aan staatssecretaris Schultz van Verkeer en Waterstaat.

Eenderde van alle gemeenten beschikt inmiddels over een stedelijk waterplan en nog eens 28 procent is bezig er een op te stellen. Vorig jaar waren die cijfers respectievelijk een kwart en 19 procent. Geleidelijk aan komen dus meer gemeenten hun deel van de afspraken na die in 2003 in het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW) zijn gemaakt om vóór 2015 de waterhuishouding van Nederland op orde te hebben.

Omdat het NBW geen duidelijke definitie bevat van een stedelijke wateropgave, heeft de VNG er in haar rapportage onder verstaan: alle maatregelen die nodig zijn om in het bebouwde gebied het risico op wateroverlast door oppervlaktewater, riolering en grondwater zoveel mogelijk te voorkomen.

Oppervlaktewater

De risico's op wateroverlast uit oppervlaktewater zijn niet overal even groot, stelt de VNG-rapportage. Overigens hebben nog niet alle gemeenten van het waterschap een beeld gekregen van de kans dat er in bebouwd gebied wateroverlast kan optreden door oppervlaktewater. De VNG vindt dan ook dat de waterschappen hiervan nu snel werk moeten maken.

STAATSSECRETARIS MELANIE SCHULTZ ONTVANGT HET RAPPORT STEDELIJKE WATEROPGAVE 2006 UIT HANDEN VAN JOS WIENE, BURGEMEESTER VAN KATWIJK

Riolering en grondwater

Bijna 60 procent van de gemeenten heeft in het recente verleden te maken gehad met wateroverlast als gevolg van een te hoge grondwaterstand of riolen die een stortbui niet konden verwerken. Sinds 2000 heeft driekwart van de gemeenten maatregelen genomen om de kans op wateroverlast in de openbare ruimte te beperken. En nog eens 72 procent is van plan dat te gaan doen of nog meer maatregelen te nemen.

MEER INFORMATIE:

Vereniging van Nederlandse Gemeenten, Nellie Monroy, tel. (070) 37 38 393

Decembernota niet vertraagd door verkiezingen

De planning van de Decembernota komt niet in het gedrang door de vervroegde verkiezingen in november. Uitgangspunt is nog steeds dat het kabinet de nota in december vaststelt, zoals het Landelijk Bestuurlijk Overleg Water (LBOW) in zijn bijeenkomst van juli heeft gepland. De Decembernota geeft jaarlijks een tussenstand van de maatregelen die tot 2015 moeten worden genomen om een goede kwaliteit van het oppervlakte- en grondwater te garanderen. Het LBOW heeft het eerste concept van de nota juist deze maand, op 11 september, besproken. In de loop van de komende weken komt nog informatie beschikbaar die van belang is voor de

nota, zoals de uitkomsten van de analyse van de maatschappelijke kosten en baten (de mkba) van de diverse ingrepen. Het tweede concept zal in de vergadering van het LBOW van november aan de orde komen. Vervolgens wordt de Decembernota doorgeleid naar de onderraden en voorportalen van de ministerraad, waar hij op 15 december wordt vastgesteld.

MEER INFORMATIE:

ministerie van Verkeer en Waterstaat, Pieter Kroes, tel. (070) 351 93 58, pieter.kroes@minvenw.nl

Ministers bereiken akkoord over hoogwaterrichtlijn

De lidstaten van de EU zijn het eens over de inhoud van een hoogwaterrichtlijn. Als straks ook het Europees Parlement zover is en de besprekingen tussen delegaties van beide partijen zijn afgerond, kan de richtlijn worden uitgevaardigd. Naar verwachting is dat begin volgend jaar het geval, want de verschillen tussen lidstaten en parlement lijken gering.

Tijdens de Milieuraad van 27 juni hebben de lidstaten van de EU een politiek akkoord bereikt over het voorstel van de Europese Commissie voor een hoogwaterrichtlijn. Dit akkoord is een goed vervolg op het initiatief dat staatssecretaris Schultz van Haegen tijdens het Nederlands voorzitterschap van de EU, in 2004, nam. Haar voorstel drong erop aan dat lidstaten

binnen een gezamenlijk stroomgebied beter samenwerken om (de gevolgen van) overstromingen te voorkomen. Weliswaar werkt Nederland al samen met de buurlanden in de internationale commissies voor de Rijn, de Maas en de Schelde, maar de Hoogwaterrichtlijn biedt straks een kader dat die samenwerking dwingender regelt. Bovendien legt zo'n richtlijn landen op om geen hoogwaterbeschermingsmaatregelen te nemen die de waterafvoer naar andere landen significant vergroten – het niet-afwentelprincipe.

Drietrapsraket

De hoogwaterrichtlijn wordt naar verwachting volgend jaar van kracht. Landen zullen daarna eerst een overstromingsbeoordeling moeten

maken om zo overstromingsgevoelige gebieden te identificeren. Aan de hand daarvan moeten zij – vóór 2013 – kaarten maken, waarop respectievelijk staat aangegeven hoe groot de kans op een overstroming is (het gevaar) en wat de gevolgen zijn (het risico). Ten slotte moet er voor ieder stroomgebied in de EU een overstromingsbeheersplan komen. Dat moet er in 2015 liggen, hetzelfde jaar als waarin de Kaderrichtlijn Water zijn afronding beleeft. Dat jaar is bewust gekozen, zodat beide richtlijnen daarna gelijk op kunnen lopen.

MEER INFORMATIE:

ministerie van Verkeer en Waterstaat, DG Water, Eric Boessenkool, eric.boessenkool@minvenw.nl

Waterveiligheid onder de loep

De bescherming tegen hoogwater is gebaseerd op de visie van de Deltacommissie uit de jaren vijftig. Sindsdien is er veel veranderd. Het aantal inwoners is fors gegroeid en ook de investeringen zijn geweldig toegenomen. Het is de vraag of het beschermingsbeleid van vandaag en het beschikbare wettelijke instrumentarium nog wel adequaat genoeg zijn. De staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat is daarom een verkenning gestart. Experts en maatschappelijke organisaties vinden dat er meer rekening moet worden gehouden met de gevolgen van een overstromingsramp. De staatssecretaris wil eind dit jaar haar visie vastleggen in een brief aan de Kamer. Het uitwerken van een nieuwe systematiek is echter nog een flinke kluit.

Dit voorjaar hield het Directoraat-Generaal Water onder de noemer Waterveiligheid 21^e eeuw een reeks gesprekken met experts, bestuurders en maatschappelijke organisaties over de actualisering van het waterveiligheidsbeleid. Net voor de zomer werd deze verkenningsfase met een slotbijeenkomst afgerond. Staatssecretaris Schultz van Haegen toonde zich blij met de uitkomsten: 'De allerbelangrijkste conclusie is, dat er een breed gedeeld gevoel is dat we een nieuwe systematiek nodig hebben.'

Robuuste normen

De algemene teneur was dat niet alleen de kans op een overstroming klein moet blijven, maar de mogelijke gevolgen ook. Eind van dit jaar wil Schultz een beleidsbrief aan de Kamer sturen waarin dit principe is vertaald in strategische uitgangspunten voor toekomstig beleid. Zij streeft naar meer robuuste normen die voor een langere termijn worden vastgesteld. 'Zodat je niet steeds achter de feiten aanloopt', zei Schultz. 'Om praktische redenen moet het nieuwe systeem slechts een beperkt aantal normklassen tellen, maar ook omdat je de maakbaarheid van veiligheid niet moet overschatten. Uitgangspunt is dat de norm simpel

en handhaafbaar moet zijn. Dus wat mij betreft geen ingewikkelde koppelingen met bijvoorbeeld ruimtelijke ordening.' Preventie blijft voor haar hoe dan ook één van de pijlers van het beleid. Daar blijft ze ook in investeren: een paar miljard in de komende tien jaar.

Nieuwe inzichten

Eind 2005 kondigde de staatssecretaris het al aan: nieuwe inzichten in de oorzaken van overstromingen waren aanleiding om een antwoord te gaan zoeken op de vraag of ons land nog voldoende beschermd is tegen hoogwater. Isabel van de Geer, projectleider van de verkenning Waterveiligheid 21^e eeuw van het Directoraat-Generaal Water, vertelt dat de tussenresultaten van de studie Veiligheid Nederland in Kaart voor het eerst op grotere schaal een beeld gaven van de mogelijke gevolgen van overstromingen. 'Er was behoefte aan meer inzicht in de betekenis van die uitkomsten. De lessen van New Orleans hielden ons weer eens de spiegel voor dat het leven in een delta niet zonder risico's is. Met alle investeringen in veiligheid is de kans op een grote ramp weliswaar heel klein, maar stel dat het toch gebeurt, dan zijn de gevolgen

enorm! Er wonen in ons land zo'n negen miljoen mensen onder de zeespiegel en met elkaar zijn die goed voor 65 procent van het bruto nationaal product. Dat samen genomen met een dalende bodem en de klimaatontwikkelingen die leiden tot zeespiegelstijging en grotere rivierafvoeren in de winter, gaf alle reden om het beschermingsbeleid eens tegen het licht te houden.'

Dijkringgesprekken

Van de Geer vervolgt: 'We wilden graag horen wat er leeft onder de mensen die onder de zeespiegel wonen en werken. Daarom hebben we in het afgelopen voorjaar vijf zogenoemde dijkringgesprekken gevoerd. Dijkringen zijn de gebieden die door dijken en duinen tegen het buitenwater van de grote rivieren, de zee, estuaria of het IJssel- en Markermeer worden beschermd. Nederland telt ruim vijftig dijkringen van verschillende grootte plus een kleine vijftig Maaskade-dijkringen in Limburg. Er werd gepraat in een breed samengestelde kring van regionale bestuurders en maatschappelijke organisaties, zoals LTO, Kamers van Koophandel, het verzekeringswezen en projectontwikkelaars uit zo'n dijkringgebied. Ook hebben we negen themabijeenkomsten gehouden met deskundigen van instituten, overheden, de wetenschapswereld en het bedrijfsleven. En steeds ging het om die ene vraag: is ons veiligheidssysteem tegen grootschalige overstromingen nog actueel en adequaat?'

Geesje Saeijs van het COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement hielp mee die gesprekken te organiseren. 'Om de discussie in goede banen te leiden hebben we een casus gepresenteerd waarbij de deelnemers met de neus op de feiten werden gedrukt: de aankondiging van een hevige storm en voorspellingen van extreem hoge waterstanden. Wordt er dan geëvacueerd of niet en hoeveel slachtoffers zijn eigenlijk nog aanvaardbaar? Zijn we voldoende voorbereid op een dreigende overstroming en wat weten de burgers eigenlijk van de risico's?'

Waterveiligheidstoets

Saeijs beluisterde dat er over het algemeen geen specifieke evacuatieplannen en -routes zijn en dat de samenwerking tussen de waterschappen en de veiligheidsregio's in veel gevallen beter kan. Als zich een overstroming voordoet, zal er sterk worden geleund op de zelfredzaamheid van de burgers, is haar conclusie. 'Die zijn zich echter vaak onvoldoende bewust van wat er op hen af kan komen. Bovendien hebben ze geen flauw idee wat ze er zelf aan kunnen doen. Over de risico's van overstromingen wordt in onze delta maar weinig gepraat. Dat betekent ook dat er vaak aan wordt voorbijgegaan bij investeringen in bijvoorbeeld vitale objecten als ziekenhuizen en telefooncentrales. In de ruimtelijke afwegingen zou waterveiligheid meer plaats moeten krijgen. Dat kan bijvoorbeeld door de invoering van een waterveiligheidstoets, een evenknie van de milieu-effectrapportage.' Saeijs vertelt dat in sommige dijkringgesprekken emotioneel werd gereageerd op de vraag hoeveel slachtoffers acceptabel zouden zijn. Verkeersslachtoffers wel, maar doden door verdrinking absoluut niet, zo vonden sommigen. Een zakelijke, objectieve discussie over waterveiligheid blijkt dan moeilijk te zijn. En dat is het voor de politieke arena

ook. 'Veiligheid van mensen is de belangrijkste te beschermen waarde, op de voet gevolgd door de economische waarde van een gebied', zo concludeert Saeijs naar aanleiding van de gesprekken. 'Vitale infrastructuur en kwetsbare objecten zouden bijzondere aandacht moeten krijgen. Verschillen in veiligheid per gebied, al naargelang het aantal inwoners en de te beschermen waarde, vonden de deelnemers aan de gesprekken alleen acceptabel als het bestaande veiligheidsniveau de ondergrens blijft. Men wil er dus niet op achteruitgaan.'

Experts aan het woord

Gert Verwolf, dijkgraaf van Waterschap Veluwe en voorzitter van het Expertise Netwerk Waterkeren, vindt dat de Deltacommissie in de context van haar tijd een goed veiligheidssysteem heeft neergezet. 'Intussen is er echter veel veranderd, en vergeet niet dat ook de kennis behoorlijk is toegenomen. We zijn een grote stap dichterbij de veiligheidsbenadering waarbij je de gevolgen beter kunt meewegen. Bovendien weten we meer van de verschillende oorzaken waardoor een waterkering zou kunnen bezwijken.' Volgens Verwolf zou de norm die ons systeem nu kent, moeten worden heroverwogen op basis van de risicobenadering. De experts gaven op de themabijeenkomsten aan dat de norm zou moeten worden vastgesteld op basis van kosten en baten, daarbij ook kijkend naar het persoonlijk risico en het groepsrisico, zoals we dat op andere veiligheidsterreinen kennen. Belangrijk is dat de systematiek zodanig vorm krijgt dat deze is te handhaven. Verwolf: 'Je zou een robuustere norm willen hebben dan de toetsnorm die nu wordt gehanteerd. Dan kun je bij het aanpakken van zwakke plekken toekomstgerichter handelen.' De dijkgraaf vindt de vijfjaarlijkse toetsing die we nu hebben, in termen van dijkverbetering bezien, wel erg frequent. Verwolf: 'Je moet de maatschappij daar niet voortdurend mee belasten. Toets liever om de tien jaar.' Ook constateert hij dat op rijksniveau de verdeling van gelden voor verbetering telkens weer een worsteling is. 'Ik ben blij dat het onderhoud voor 100 procent bij het waterschap is ondergebracht. Nu de verbetergelden nog!' Verwolf waardeert het initiatief tot de verkenning overigens bijzonder: 'Als we verstandig omgaan met kennis en investeringen kunnen we heel goed in deze delta blijven leven.'

TIJDENS DE DIJKRINGGESPREKKEN LEGDE EEN CARTOONIST HOOGTEPUNTEN UIT DE DISCUSSIE VAST

Oefening waterramp

Schultz van Haegen merkte tijdens de slotbijeenkomst op dat bij preventie ook communicatie hoort. 'We leven met z'n allen in een delta, maar het lijkt soms net alsof we dat vergeten zijn. Het waterbewustzijn moet worden vergroot, om ervoor te zorgen dat burgers en bedrijven weer rekening gaan houden met de risico's die zij lopen; vooral als het gaat om bouwlocaties en vormen van bouwen. De kunst is om het zo dicht mogelijk bij de burger te brengen. Wat mij betreft is de gemeente dan ook de belangrijkste actor, want die kan het beste communiceren met de eigen bewoners.' Schultz benadrukte nog eens het belang van samenwerking bij rampenbestrijding. In 2008 zou zij een grote landelijke waterramp willen oefenen, à la de crisisbeheersingsoefening *Bonfire* van vorig jaar. 'In New Orleans heb ik met eigen ogen gezien hoe het verschrikkelijk mis kan gaan en hoe belangrijk evacuatieplannen en -routes zijn. Daarvoor moeten departementen, waterbeheerders en veiligheidsregio's goed samenwerken, zodat duidelijk is wie wat doet. Daar bestaan nu geen duidelijke afspraken over en die

moeten er wel komen. De veiligheidsregio's krijgen het voortouw, maar het is wel belangrijk dat de dijkgraven daarin binnenkort ook een rol krijgen.'

De staatssecretaris merkte op dat, voordat zij eind dit jaar haar visie bij de Kamer neerlegt, er nog veel moet worden besproken. 'En ook daarna. Iedereen is het erover eens dat er iets moet veranderen, maar er zijn nog legio vragen over de manier waarop. We zullen daar de komende periode met elkaar mee aan de slag moeten.'

KP

MEER INFORMATIE:

Ministerie van Verkeer en Waterstaat, DG Water,

Wino Aarmink, tel. (070) 351 85 67, wino.aarmink@minvenw.nl

COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement,

Geesje Saeijs, tel. (070) 312 20 20, g.saeijs@cot.nl

Waterschap Veluwe, Gert Verwolf, tel. (055) 527 29 11, Verwolf.G@veluwe.nl

Massale sterfte onder exotische mossel

De hitte van de afgelopen zomer heeft massale sterfte veroorzaakt onder de Aziatische korfmossel. Eind juli dreven tienduizenden stinkende, witte 'brokjes' op de grote rivieren. Omdat de korfmossel zich nog altijd uitbreidt en de kans op warme zomers toeneemt, zal dit verschijnsel op meer wateren gaan optreden, verwacht Rijkswaterstaat RIZA.

De eerste waarnemingen van de Aziatische korfmossel (*Corbicula fluminea*) zijn rond 1990 gemeld. Binnen enkele jaren zijn hun opvallend glanzende en geribbelde schelpen een bekende verschijning langs de grote rivieren geworden. Waarschijnlijk is de mossel, die een schelpenlengte van 3,5

tot 5 centimeter heeft, met het ballastwater van schepen meegekomen. Het diertje vormt geen bedreiging voor inheemse soorten zoals de driehoeksmossel en de zwanenmossel, omdat hij zich voornamelijk op andere plaatsen in het watersysteem ophoudt: in onstabiele zand- en grindbodems in snelstromende wateren.

Door een combinatie van hoge temperaturen – het Rijnwater haalde deze zomer 27 graden –, lage waterstanden en een laag voedselaanbod zijn vele mossels doodgegaan. Sommige strandjes langs de Waal lagen bezaaid met de groengele tot zwarte schelpen, terwijl vooral de Boven Merwede en de Nieuwe

Merwede besprenkeld leken met witte propjes. Bij het RIZA kwamen ook meldingen binnen van mensen die dit stinkende goedje hadden aangetroffen in de Grensmaas en de benedenloop van de Vecht. Inmiddels staat vast dat de korfmossel wijdverspreid in Nederland voorkomt. Het is de tweede keer dat zich een dergelijke massale sterfte voordoet: de eerste keer was in de droge zomer van 2003.

MEER INFORMATIE:

Rijkswaterstaat RIZA,

Bart Reeze, tel. (0320) 29 85 48,

b.reeze@riza.rws.minvenw.nl

Mariene strategie stap dichterbij

De ministerraad heeft de kaderinstructie vastgesteld voor de onderhandelingen in Brussel over de Europese mariene strategie (EMS) en een nieuwe bijbehorende (Kader)richtlijn voor het mariene milieu. Voor EU-voorzitter Finland is de bescherming van het mariene milieu een belangrijk onderwerp en daarom staat het hoog op de politieke agenda van dit najaar. Finland hoopt dat de Europese Commissie en de lidstaten aan het eind van het jaar in de Milieuraad een politiek akkoord op hoofdlijnen kunnen sluiten. Duitsland en Portugal

hebben al aangegeven dat zij de onderhandelingen tijdens hun voorzitterschappen in 2007 zullen vervolgen. Dat brengt zowel de Europese Mariene Strategie als de nieuwe (Kader)richtlijn weer een stap dichterbij. Nederland is voorstander van een strategie, maar plaatst kanttekeningen bij de nieuwe (Kader)richtlijn voor het mariene milieu. De door de ministerraad vastgestelde kaderinstructie geeft dan ook duidelijk aan wat er aan de teksten moet veranderen alvorens Nederland kan instemmen met de voorstellen uit Brussel.

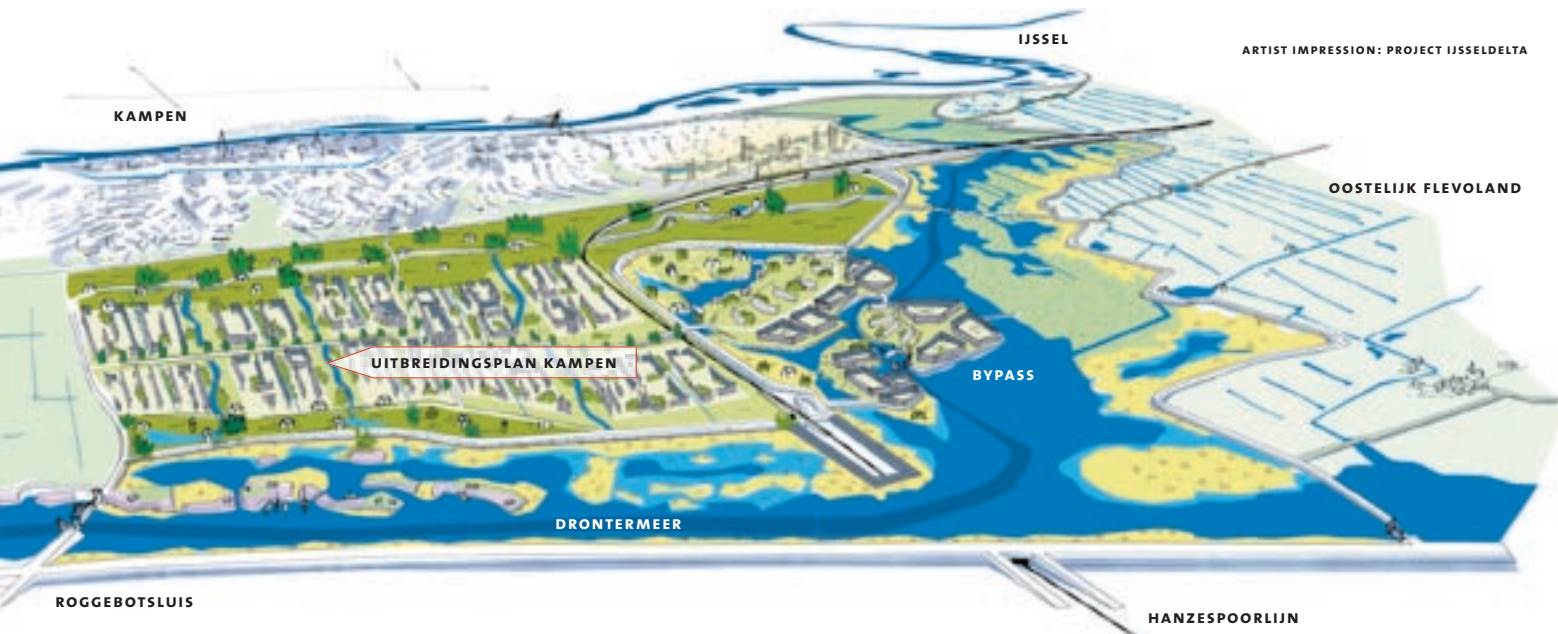
Een voor Nederland hard punt is dat de nieuwe regelgeving goed aansluit bij en zoveel mogelijk gebruik gaat maken van bestaande regelgeving. Want zeker waar het de Noordzee betreft, zijn al veel zaken nationaal en internationaal goed geregeld en dat wil ons land graag zo houden.

MEER INFORMATIE:

ministerie van Verkeer en Waterstaat,

Els de Wit, tel. (070) 351 85 05,

els.de.wit@minvenw.nl

In de ban van de bypass IJsseldelta Zuid

De bewoners van Kamperveen dachten dat ze alles wel gehad hadden: de A50, de Hanzelijn, de stadsuitbreidingsplannen van Kampen. Tot het rijk met plannen voor een bypass van de IJssel kwam. Jos Pierey, projectleider IJsseldelta Zuid, en Derk Moor, communicatieadviseur van de provincie Overijssel, vertellen over de zoektocht naar oplossingen voor een ingewikkeld ruimtelijk probleem rond water, hoe het kwam dat de bevolking daaraan ging meewerken, en hoe bestuurders het plan van de bewoners omarmden. Het resultaat van dit anderhalf jaar durende proces is een breed gedragen masterplan IJsseldelta Zuid.

Het lijkt alsof de natuurlijke gang van het water generaties lang heeft gesluimerd in het collectieve geheugen van de bevolking van Kampen en omstreken, en dat het participatieproces rond de bypass van de IJssel deze gezamenlijke herinnering wakker heeft gemaakt. Hoe kan het anders dat de bevolking niet alleen zélf de beste variant voor die bypass aandroeg, maar dat die variant bovendien sterk lijkt op de Reeve, het water dat tot 1724 op dezelfde plek heeft gelegen als waar nu de nieuwe bypass is voorzien? Dat kan geen toeval zijn. De mensen uit Kamperveen zijn blij dat er goed naar hen is geluisterd, dat zij een voorkeursalternatief konden inbrengen, en dat het projectteam IJsseldelta Zuid dat voorstel vervolgens succesvol door het besluitvormingsproces heeft gekregen. Maar wat blijft, is ongerustheid over wat de toekomst hen écht zal brengen.

Sjorren aan een postzegel

Hoog water is een grote bedreiging voor het gebied rond Kampen. Dat probleem wordt alleen maar groter, omdat er door klimaatverandering meer water snel moet worden afgevoerd. In Kampen is geen ruimte voor nog meer water. Als de IJssel langs de stad stroomt, wordt hij door een flessenhalsachtige constructie geperst. Het water zoekt naar ruimte, maar vindt die pas weer in het open water van het IJsselmeer, aan de andere kant van de stad. Als er veel water is, kan de rivier niet zolang wachten en neemt hij de ruimte ook in de stad. Dat zorgt voor grote problemen. Om die problemen op te lossen, is in het kader van *Ruimte*

voor de rivier een bypass gepland tussen de IJssel en het IJsselmeer, dwars door Kamperveen. 'Wij waren totaal verrast door dit plan', roept Gerrit Kolk, agrariër uit Kamperveen. 'We dachten dat we alles wel hadden gehad: eerst de A50, toen de Hanzelijn en toen kwam dus ook nog de bypass.' En dat alles in een gebied zo groot als een postzegel. Om het nog ingewikkelder te maken, zijn er ook zesduizend woningen gepland voor de groei van Kampen. 'Tot voor kort speelden al deze ontwikkelingen los van elkaar', vertelt projectleider Pierey. 'Toen heeft de provincie Overijssel de regie genomen en een projectteam IJsseldelta Zuid aan het werk gezet. Onze opdracht was alle parallelle sporen samen te brengen en te zorgen voor synergie. Er moest een masterplan komen dat vooral ook door de mensen in het gebied zelf zou worden gesteund. Omdat er binnen anderhalf jaar al begonnen zou worden met de aanleg van de Hanzespoorlijn was er grote haast bij.' *Mission impossible?* Klaarblijkelijk niet voor het projectteam IJsseldelta Zuid.

Bruggenbouwers

Eerst moesten alle overheidspartners elkaar weten te vinden. Daartoe schoven steeds meer partijen aan bij de stuurgroep 'Zwolle Kampen Netwerkstad', waaronder vertegenwoordigers van de ministeries van VROM, LNV en VenW, de provincies en gemeenten, het waterschap Groot Salland en Rijkswaterstaat (als uitvoeringsorganisatie van VenW). 'Om problemen te kunnen delen en interactie

tussen denkwijzen tot stand te brengen, moet informatie absoluut voor iedereen begrijpelijk zijn. Pas dan kunnen problemen worden teruggebracht tot de essentie en kunnen oplossingsrichtingen worden bedacht', stelt communicatieadviseur Moor. 'Omdat er zoveel partijen bij waren betrokken, was het bovendien van belang dat het projectteam zelf klein bleef en vooral zo veel mogelijk neutraal. Alleen zo kun je snel werken.' Piercy gaat daarop door en zegt: 'Natuurlijk was borging van de hoogwaterveiligheid het uitgangspunt, maar verder telden alle belangen even zwaar. Naast efficiency telt ook de belevingswaarde van de bypass. Als het aan Rijkswaterstaat lag, zou er bijvoorbeeld een soort groene Betuwelijn – twee dijken door de wei – moeten komen om het water af te voeren, maar voor de gemeente Kampen was ruimtelijke kwaliteit doorslaggevend. Onze rol was dan ook die van bruggenbouwers, figuurlijk bedoeld.'

Groot wantrouwen

Behalve tussen de verschillende overheden moesten er ook verbindingen worden gemaakt met de mensen uit de omgeving. Hoe ging dat in zijn werk? 'Om de mensen te kunnen laten zien wat ze zich überhaupt bij een bypass moeten voorstellen, hebben we vijf scenario's laten ontwerpen: een riviervariant, een kanaalvariant, een moerasvariant, een variant voor wisselende waterstanden en een onzichtbare bypass. Bedoeld dus om het idee te illustreren, om mensen aan het denken te zetten', vertelt Piercy. Moor: 'We hebben die scenario's praktisch bij de mensen thuis gepresenteerd, bijvoorbeeld via tentoonstellingen in bibliotheken en persoonlijke presentaties in buurt- en clubhuizen.' Moor en Piercy herinneren zich vooral de 'hete avonden' in Kamperveen. 'De bevolking was vol onbegrip. Door hun ervaringen met de Hanzelijn en de A50, waarbij heel weinig met hen was overlegd, was er een groot wantrouwen ten aanzien van de overheid ontstaan. Tijdenlang waren de regionale media "in de ban van de bypass". De bypass werd geen "doorsteek, maar doodsteek" genoemd, een "vies spelletje" en "een prestigeproject waarvan de bevolking van Kamperveen de dupe zou worden". We waren ons heel erg bewust van de gevoelens bij de mensen in het gebied en hebben er zo goed mogelijk rekening mee gehouden', zegt Moor. Hij licht toe: 'Je moet het vertrouwen terugwinnen door je als overheid telkens opnieuw in de buurten te laten zien – juist ook als het moeilijk is – en naar de mensen te luisteren. Vooral bestuurders, onder wie gedeputeerde Theo Rietkerk, hebben er door hun betrokkenheid, en door persoonlijk toelichting te geven, voor gezorgd dat de mensen zich beter gingen voelen.'

Succes van bevolking én bestuurders

Moor en Piercy wisten van tevoren niet wat de participatie zou brengen. 'We dachten dat het wel de minst ingrijpende variant zou worden, die van de groene, onzichtbare bypass. Maar wat bleek? De mensen waren bang dat hun gebied onbruikbaar zou worden voor agrarisch gebruik. Dat hadden we niet kunnen vermoeden', vertelt Piercy. Jan Fien, een boer die door de aanleg van de bypass rechtstreeks in zijn bestaan zou worden getroffen, koos

ervoor om mee te denken. Hij is dan ook het brein achter variant 6, waarbij de bypass niet dwars door Kamperveen gaat, maar er boven langs. 'Als het dan toch door het eigen gebied moet, kun je er maar beter bij blijven', stelt een nuchtere Fien. De projectgroep was blij verrast door het voorstel van de bevolking en heeft er vervolgens alles aan gedaan om variant 6 tot een succes te maken. Zo stelden ze eigen ingenieurs ter beschikking aan de mensen uit Kamperveen om de papieren schets door te rekenen, maakten ze er werk van om oplossingen te vinden voor moeilijke technische dilemma's, zoals de aansluiting op de Hanzelijn, en loodsten ze variant 6 door de bestuurlijk besluitvorming. 'Belangrijk daarbij was dat bestuurders zich ervan bewust waren dat ze in feite geen vrije keuze meer hadden, nadat de bevolking zich zo massaal had uitgesproken voor haar eigen voorkeursvariant', zegt Piercy ferm.

Toekomst

Nu het masterplan IJsseldelta Zuid klaar is, zit het werk er voor Piercy bijna op. Maar voor Moor zal het nog wel een tijdje doorgaan. Nu moet het wettelijk verplichte MER-traject namelijk nog worden doorlopen. Leg dat maar eens uit aan mensen die betrokken waren bij het masterplan. Piercy verzucht: 'In dit geval lijkt me de MER een ongelukkig instrument. Wij hebben de afweging van verschillende scenario's en het erbij betrekken van de omgeving immers al voorafgaand aan het project gedaan. En nu moeten we opnieuw met varianten aan de gang. Dubbel werk dus, maar het moet.' Parallel aan het MER-traject wordt het masterplan uitgewerkt tot op uitvoeringsniveau. Moor: 'Ook nu zullen we de mensen blijven informeren en betrekken bij de concretisering van de plannen. Juist de praktische details zijn voor hen zo interessant.'

Uitvoering van het masterplan gaat naar schatting 300 miljoen euro kosten. 'Waarschijnlijk zal een deel van de kosten worden terugverdiend. De bypass biedt namelijk volop kansen voor woningbouw aan het water en voor ontwikkeling en profilering van Kampen als trekpleister voor waterrecreanten. En het rijk is in één keer klaar. Want hoe dan ook, op de langere termijn is de bypass een onvermijdelijke ingreep. Dan kun je het beter meteen goed doen, nu er in hetzelfde gebied zoveel gebeurt', besluit Piercy.

IZ

MEER INFORMATIE:

Provincie Overijssel, Derk Moor, tel. (038) 499 80 77
Jos Piercy, tel. (038) 499 81 14, www.ijsseldelta.info

Van innovatief kustbeleid kan geen sprake zijn zolang we vasthouden aan de huidige basiskustlijn

Toelichting

Sinds 1990 is het kustbeleid gericht op het handhaven van de (basis)kustlijn. Zandsuppleties zijn een beproefd recept om ervoor te zorgen dat de basiskustlijn niet landwaarts verschuift. Harde maatregelen zijn uit den boze. Daardoor is er maar weinig ruimte voor innovatieve oplossingen, zoals zandige eilanden, lagunes voor de kust, kunstrippen, maar ook het toelaten van meer getijdendynamiek in de duinen. Oplossingen die zowel onze veiligheid waarborgen als tegemoet komen aan andere (natuur-, ruimtelijke, economische) doelen. Het kustbeleid kan best dynamischer. Zelfs de wet staat ons toe (vijfjaarlijks) te spelen met de basiskustlijn. En het fundament hoeft echt niet overboord. Innovatief kustbeleid vergt vooral een open mind voor vernieuwing en creativiteit. Van echte innovatie kan pas sprake zijn als het krampachtig handhaven van de huidige basiskustlijn wordt losgelaten, vindt Roelof Moll, directeur Business Development Kust en Rivieren Nederland van Royal Haskoning.

RIEK BAKKER
PARTNER/OPRICHTER BVR ADVISEURS

Onbegrijpelijk taboe

Op de een of andere manier rust er een taboe op het veranderen van de Nederlandse kustlijn. Als men dit plaatst in de geschiedenis van eeuwen is dit onbegrijpelijk. Een open mind met verschillende invalshoeken en zoeken naar passende neveneffecten is zeer welkom. Natuurlijk staat veiligheid voorop, maar dat hoeft helemaal niet ten koste te gaan van schoonheid, kwaliteit of recreatief medegebruik, of het verleggen van de kustlijn. Nederland heeft per slot van rekening royale ervaring met bouwen met natuurlijke watersituaties. Een sociaal-economische en duurzame ontwikkeling kan, met onze kennis en kunde, heel goed samengaan met veiligheid.

STELLING

JOOST TERWINDT
FYSISCH-GEOGRAAF EN EMERITUS
HOGLERAAR UNIVERSITEIT UTRECHT

Een zakje pinda's

Ik ben een fervent voorstander van het onverkort en langdurig handhaven van de basiskustlijn (BKL). Geen zinnig mens verwacht, dat Nederland ooit het westen van ons land aan de zee zal 'prijsgeven' en dat we zullen pootje baden bij Amersfoort Zeebad. De BKL bepaalt de zeegrens van ons land. De BKL is duidelijk, effectief, handhaafbaar en goedkoop. Iedereen weet waar hij ligt en, naar ik hoop, nog lang zal blijven liggen. Dat schept planologische duidelijkheid; voor allerlei plannen is de BKL geen discussiepunt, maar een uitgangspunt. Overschrijding van de BKL betekent direct maatregelen nemen, geen discussies over nut en noodzaak, geen gepolder; een vast criterium (overschrijding) en dan snel iets doen; waar vind je dat nog

tegenwoordig? De te nemen maatregel is bekend (suppleren), er is veel ervaring mee, het werkt, dus er is niks mis mee. Voor enige pinda's in de grote container van de staatskas (goed dan, voor een zakje pinda's) verzekeren we ons van de veiligheid van het achterland, waar meer dan de helft van de Nederlandse bevolking woont, waar het geld grotendeels verdient en uitgegeven wordt en waarvan slimme economen becijferen dat de beschermde investering alleen in een schaalgrootte van miljarden euro's is uit te drukken. Zelfs als de handhavingskosten een factor 10 groter zouden worden, dat nog zou het zakje pinda's maar een heel klein beetje groter worden. Daarom voor de komende decenia: 'dynamisch handhaven' die BKL.

ANNELIES
VERSTAND-BOGAERT
DIJKGRAAF WATERSCHAP REGGE EN DINKEL

Durf

Het pleidooi voor een innovatief en dynamisch kustbeleid spreekt mij zeer aan. Het vergt inderdaad, zoals Roelof Moll poneert, een open mind voor vernieuwing en creativiteit. Of in mijn woorden, durf om de traditionele paden te verlaten. Dat kan tot verrassende nieuwe oplossingen leiden voor het aloude probleem van een land dat voor een groot deel onder zeeniveau ligt. De nieuwe oplossingen kunnen ook meerwaarde opleveren voor onderhoud en beheer, natuur en recreatie en de economie. Het economische aspect sluit ook goed aan bij één van de vier speerpunten van het Nationaal innovatieplatform: water. Onder economische meerwaarde

versta ik overigens niet het volbouwen van de kust met, goed geld opleverende, appartementencomplexen. Dat zou wel van erg weinig respect getuigen voor de cultuurhistorische en beleevingswaarde van onze kust. Om het dan nog niet eens te hebben over Amerikaanse toestanden, waar veel stranden privé-domein zijn. Tussen droom en daad staan wetten en praktische bezwaren. Met de wet valt het in dit geval nog wel mee, die staat een innovatief kustbeleid niet in de weg. Praktisch gezien zal veiligheid altijd het vertrekpunt moeten blijven. Immers, zonder een veilige kust valt er weinig te innoveren...

KAREN PON
ADVISEUR BMC

Geef geld uit aan kustzorg

Het is niet uit onwil om innovatief te zijn dat we steeds zand blijven suppleren op de kust. Afkeer van harde waterkeringen speelt een rol. Maar ook gebrek aan kennis over het gedrag van de kust wanneer we andere maatregelen zouden nemen. Als we toch iets innovatiefs willen doen, is landinwaarts schier onmogelijk; de kerf bij Bergen was het maximaal haalbare en deze stuift nu weer dicht. Maar zeewaarts? Meer strekdammen van grote lengte? Kleine (tijdelijke) eilanden met diverse functies waaronder natuur en toerisme; eilanden die door de zee mogen worden meegenomen richting Waddeneilanden? Experimenteren met materialen die weer kunnen worden weggenomen, zoals blokken voor strekdammen en zand?

Laten we vooral gewoon geld uitgeven aan de zorg voor de kust. En wel op zo'n wijze dat de huidige zorgen over veiligheid, kwaliteit van de Noordzeenatuur en duinnatuur, kostenbeheersing en ongewenste bestemmingen in openbaarheid het hoofd worden geboden. Als we de kust onvoldoende aandacht geven, heeft al het geld dat in zoetwaterbeheersing zit geen nut gehad... Met de beschikbare innovatiekracht en een kust die nu nog tegen een experimentje kan, moet het mogelijk zijn over vijftig jaar (als de zeespiegel behoorlijk is gestegen) een dimensie toe te voegen aan onze kunst van kustverdediging. Valt uiteraard direct te exporteren... Doen dus: innovatief zeewaarts verdedigen, samen en met belastinggeld van ons allemaal.

Rijn weer niet schoner geworden

Voor het tweede achtereenvolgende jaar is de Rijn niet schoner geworden. De hoeveelheden van verschillende zware metalen lijken zelfs weer toe te nemen, zij het niet dramatisch. Vooral de toename van diglyme, en een nauw verwant derivaat als triglyme, is fors te noemen, zo meldt RIWA-Rijn, de Vereniging van Rijnbedrijven in haar jaarrapport over 2005. De Rijn voerde bovendien weer beduidend minder water af dan gebruikelijk.

In het jaarrapport over 2004 merkte RIWA-Rijn voor het eerst op dat er een einde was gekomen aan de gestage afname van de hoeveelheid zware metalen in het Rijnwater. Halverwege de jaren tachtig werd merkbaar dat overal langs de Rijn zuiveringsinstallaties waren gebouwd. Elk jaar werd het water schoner. Aan die trend is in 2004 een einde gekomen. Bij de meetpunten van RIWA in Lobith, Nieuwegein, Andijk en Nieuwersluis

zijn soms zelfs lichte toenames van zware metalen geconstateerd. Bij gebrek aan voldoende statistisch materiaal houdt RIWA nog een slag om arm door nog niet van een significante toename te spreken. Bovendien kan hebben meegespeeld dat 2004, net als 2003, een jaar was waarin de Rijn minder dan gemiddeld afvoerde. Ook de 1900 m³/sec die de Rijn in 2005 afvoerde, bleef weer onder dit gemiddelde van de laatste twintig jaar, dat 2281 m³/sec bedraagt.

Diglyme

Verontrustender noemt RIWA de forse groei van de polyether diglyme, een stof die wordt gebruikt in de verf-, lak- en vernisindustrie, bij de productie van cosmetica, in remvloeistof en als reinigings- en oplosmiddel. Toxicologisch is diglyme niet bijzonder gevaarlijk, maar de stof blijkt moeilijk afbreekbaar en vormt daardoor een probleem voor de

drinkwaterbereiding. De stof overschrijdt sinds 2005 nagenoeg permanent de grenswaarde die de koepelorganisatie van alle drinkwaterbedrijven langs de Rijn, de IAWR, in haar Rijnmemorandum heeft gesteld.

De overschrijding komt vooral voor rekening van lozingen in Wiesbaden en Leverkusen, maar deze lijken voorsnog niet aan te pakken, ook al is het onderwerp aangekaart bij de Internationale Commissie tot Bescherming van de Rijn. RIWA stelt, met diglyme als voorbeeld, dat overheden niet alleen naar de gevolgen voor het milieu moeten kijken bij het besluit om nieuwe stoffen toe te staan, maar evenzeer de drinkwaterbelangen moeten afwegen.

MEER INFORMATIE:
RIWA, Peter Stoks, stoks@riwa.org

Water infiltreren helpt Brabantse Wal vernatten, maar is duur

Infiltratie is een manier om verdroging van de Brabantse Wal tegen te gaan. Maar wel een dure, zeker als er gebruik wordt gemaakt van diepte-infiltratie. Meer voor de hand liggende manieren om dit Natura 2000-gebied tussen Bergen op Zoom en de Belgische grens te vernatten, zijn het stoppen van de drainage, het vergroten van de aanvoer van water en het omzetten van bos in hei. Dit heeft een tweearig onderzoek van de provincie Noord-Brabant en Evides Waterbedrijf uitgezonden.

Evides wint op drie plaatsen op de Brabantse Wal grondwater: bij Huijbergen, Ossendrecht en Halsteren. Twee van deze onttrekkingen dragen er toe bij dat vennengebied rondom het Groote Meer – dat aansluit op de Kalmt-houtse Heide in België – te lijden heeft van verdroging. In 2003 besloten de provincie en Evides om werk te maken van duurzaam waterbeheer in het gebied. Als onderdeel daarvan zijn vorig jaar in de buurt van Ossendrecht proeven gedaan met ondiepe en diepe infiltratie om na te gaan of dit een effectief middel kan zijn in de strijd tegen de verdroging. Tijdens de proef met ondiepe infiltratie heeft men ongeveer 25 miljoen liter water de grond in laten zakken. Doordat zich op geringe diepte tal van leemlagen bevinden, verspreidde het water zich over een vrij groot gebied, maar zakte het niet ver de bodem in. Voor de diepinfiltratieproef is via een put 35.000 liter per uur geïnfiltrerd, totdat er 65 miljoen liter in de bodem was gebracht.

Technisch gezien ging dit nagenoeg zonder problemen, maar deze vorm van infiltratie is aanmerkelijk kostbaarder gebleken dan de eerste methode. Bovendien zal het aanbrengen van een leidingennet in het natuurgebied op bezwaren stuiten, mocht voor deze oplossing worden gekozen, verwachten de opstellers van het rapport dat deze zomer aan gedeputeerde Moons is overhandig.

Ecologisch onderzoek

Uit een ecologisch onderzoek dat deel uitmaakt van het project, is voortgekomen dat de kwaliteit van het water dat in enkele meertjes stroomt, niet voldoet aan de eisen die de vegetatie stelt. Dat komt deels doordat er van enkele landbouwenclaves te voedselrijk water afstroomt. Ook wordt ten behoeve van de akkers de grondwaterstand laag gehouden. De opstellers van het rapport adviseren dan ook om waterlopen, waarvan de stromingsrichting in het verleden is aangepast, te herstellen en het water van enkele stroompjes die nu net buiten het gebied lopen, naar de Brabantse Wal te leiden. Daarnaast moet de landbouw de inbreng van voedingsstoffen drastisch verminderen. Een laatste bijdrage aan het halen van de habitatdoelstellingen voor de Brabantse Wal kan het omvormen van bos in heide leveren. Bomen nemen immers meer water op, dat zij vervolgens verdampen. Bovendien gaat het om een plantage en niet om natuurlijk bos. Volgens het rapport moeten deze maatregelen eerst worden genomen, voordat duurdere

FOTO: EVIDES
BORING OSSENDRECHT

maatregelen als infiltratie in aanmerking komen. Het waterschap Brabantse Delta komt volgend jaar met een integrale visie en met voorstellen voor herstel.

MEER INFORMATIE:
Evides, Henk Ketelaars,
tel. (010) 293 60 38,
h.ketelaars@evides.nl

Toenemende verzilting puzzel van formaat

Al een paar jaar voert de Rijn minder water af dan het langjarig gemiddelde. Het mondingsgebied van Rijn en Maas komt hierdoor sterker onder invloed van zout dat via de Nieuwe Waterweg binnendringt. De stijging van de zeespiegel zal dit verziltingsproces versterken, waardoor ook de verdeling van zoet water in de delta Nederland onder druk komt te staan. Rijkswaterstaat RIZA onderzoekt in opdracht van Rijkswaterstaat Zuid-Holland vier mogelijke oplossingsrichtingen. Natuurmonumenten acht een andere verdeling van het Rijnwater over IJssel, Nederrijn en Waal nodig. Intussen vindt dijkgraaf Geluk van waterschap Hollandse Delta een gegarandeerde zoetwatervoorziening van Goeree-Overflakkee en Voorne-Putten zó belangrijk, dat hij daarvan zijn acceptatie van het op een kier gaan van de Haringvlietsluizen laat afhangen.

Zo erg als in 2003 werd het de afgelopen zomer niet. Op de hitte en de droogte van juli volgde een koele en natte augustus. Maar het weerbeeld paste wel in de klimaat-scenario's die het KNMI onlangs uitbracht: de zomers zullen droger worden en bijgevolg zullen de rivieren in die tijd van het jaar minder water afvoeren. Nu al is het praktisch dat de Haringvlietsluizen bij eb gesloten blijven zodra de Rijn bij Lobith minder dan 1100 kubieke meter water per seconde aanvoert. Het Rijnwater heeft dan alleen nog via de Nieuwe Waterweg een vrije uitweg naar zee. Zonder deze maatregelen zou het zeewater meer kans hebben om bij vloed verder landinwaarts op te rukken.

Bestrijden aan de bron

Verminderde rivierafvoer en stijgende zeespiegel maken dat in de toekomst in het mondingsgebied van de grote rivieren steeds minder zoet tegenwicht kan worden geboden aan het binnendringen van zout. Rijkswaterstaat RIZA verkent in opdracht van Rijkswaterstaat Zuid-Holland vier mogelijke oplossingsrichtingen van dit probleem. Projectleider Pieter Jacobs: 'In dit stadium verkennen we nog alle mogelijke maatregelen, zonder al expliciete keuzes te maken. Als eerste oplossingsrichting bekijken we of het probleem bij de bron is aan te pakken, bijvoorbeeld door in de Nieuwe Waterweg het zout tegen te houden. Daarvoor zou een flexibele afsluiting nodig zijn die in werking treedt in perioden met een lage Rijnafvoer. De Maeslantkering is voor dit doel niet geschikt. Die is ontworpen om hoge waterstanden op zee te keren en werkt niet als zich áchter hem rivierwater ophoopt.' Er zou dus een nieuwe kering moeten komen. Jacobs:

'De vraag is dan of een nieuwe kering haalbaar is óf dat het maatschappelijk acceptabeler is om de Nieuwe Waterweg te verondiepen. Want ook dat is een denkbare maatregel aan de bron van het probleem. De verzilting is ontstaan door het graven van de Nieuwe Waterweg. Met elke verdieping van de vaarweg nam daarna de verzilting toe. Maar als straks de Tweede Maasvlakte er ligt, kunnen de schepen met de grootste diepgang 'buiten' blijven en zouden we de trapjeslijn kunnen aanpassen.' Daarmee bedoelt Jacobs het trapvormige profiel van de bodem van Nieuwe Waterweg en Nieuwe Maas tussen Hoek van Holland en Rotterdam. De laagste tree begint bij Hoek van Holland en ligt ongeveer zestien meter onder de water-spiegel, de hoogste ligt acht meter hoger bij de Willemsbrug in Rotterdam. 'Zeker de laatste twee treden moeten met minimaal enkele meters worden opgehoogd om de zoutindringing enigszins tegen te gaan, maar het liefst moeten alle treden op die manier worden aangepakt. De gevolgen daarvan voor de scheepvaart maken de haalbaarheid van deze maatregel echter twijfelachtig.'

Drie alternatieven

Van een andere orde is de oplossingsrichting die uitgaat van compensatie voor de sectoren die te lijden hebben van extra verzilting. Jacobs: 'Voor drinkwaterbedrijven kun je denken aan een bijdrage in de kosten van ontziltingsinstallaties, maar de schade voor de landbouw en de natuur laat zich lastiger vaststellen en compenseren.' De derde variant die wordt uitgewerkt is om de zoetwatervoorziening van de regionale watersystemen gedeeltelijk los te koppelen van het hoofdwatersysteem. 'Je kunt

Hoe in ruim een eeuw het zout in de Nieuwe Waterweg oprukte, valt op te maken uit de jaartallen waarin bij de verschillende sluizen is gestopt met het inlaten van rivierwater in de achterliggende polders. Van west naar oost, 1893: de Oranje-buitensluizen (inmiddels vervangen door een gemaal); 1922: de Monstersesluis bij Maassluis; 1947: de Vlaardingerdriesluis (inmiddels vervangen door nieuwe sluis); 1958: de Vijfsluizen bij Schiedam (inmiddels afgebroken); 1965: de Parksluizen te Rotterdam.

bijvoorbeeld denken aan het bevoorraden van West-Nederland via pijpleidingen', verduidelijkt Jacobs. 'Voor Rijnland en Schieland kun je dan terugvallen op aanvoer vanaf het Amsterdam-Rijnkanaal of via de Tolhuissluisroute, terwijl Zuidwest-Nederland is aan te sluiten op de spaarbekkens in de Biesbosch, wat overigens voor een deel van Zeeland al het geval is.'

Een laatste oplossingsrichting ligt op het terrein van grondgebruik en ruimtelijke ordening. Boeren zouden hun teeltplan kunnen aanpassen en gewassen kunnen gaan verbouwen die niet gevoelig zijn voor minieme hoeveelheden zout in het water. 'Toch is dat makkelijker gezegd dan gedaan. Bepaalde cultures, zoals de boomkwekerij in Boskoop, verplaatst je niet zomaar, temeer daar alle agrarische kennisinstellingen zich in die omgeving hebben gevestigd. Bovendien ontbreken de noodzakelijke juridische middelen om zulke processen te kunnen sturen.' De verkenningen van het RIZA moeten volgend jaar uitmonden in een rapport waarin de technische effectiviteit, maatschappelijke acceptatie en de kosten en baten van enkele maatregelen uit de vier oplossingsrichtingen tegen elkaar zijn afgewogen. Daarna is het aan de opdrachtgever om een keuze te maken. Ook DG Water is vanwege de eventuele gevolgen voor het beleid inmiddels bij het traject betrokken.

Waterverdeling

Voor Roel Posthoorn, programmaleider Delta bij Natuurmonumenten, gaan de verkenningen niet ver genoeg. 'Wij pleiten voor een studie naar een andere verdeling van het Rijnwater over IJssel, Nederrijn/Lek en Waal. Als je uit blijft gaan van het gegeven dat de stuwen in de Nederrijn omlaag gaan zodra het aandeel van de IJssel onder de 12 procent zakt, sluit je bepaalde oplossingen uit, zoals die voor het probleem van de achterwaartse verzilting van het Haringvliet.'

Die term deed in november 2005 opgeld, toen het Haringvliet ineens brak werd door water dat via de achterdeur (Nieuwe Waterweg, Oude Maas en Spui) was binnengekomen. De oorzaak was een storm op zee, in combinatie met lage rivierafvoer. Posthoorn is benieuwd of een herhaling van dat fenomeen is te voorkomen door de stuwen bij Hagestein, Amerongen en Driel onder dergelijke omstandigheden open te laten staan. 'Dan maar wat minder water naar het IJsselmeer. Het is tenslotte vreemd dat beken als de Ruiten Aa en de Vledder Aa gevoed worden met water uit het IJsselmeer. Dat probleem moet toch in Groningen en Drenthe op te lossen zijn?'

Hij is sowieso voorstander van het ter discussie stellen van de verdeling van het Rijnwater. 'Als je meer water naar de

delta stuurt, kun je ook meer zoet-zoutovergangen creëren. Dan hoeven de Haringvlietsluizen niet dicht als Rijn en Maas weer eens weinig af te voeren hebben.'

Onnodige zorgen

Volgens Posthoorn maken de beleidmakers zich onnodig zorgen over de verzilting. 'De landbouw gaat niet ten onder als het westen van het Haringvliet zouter wordt na het op een kier zetten van de sluizen. Zelfs niet als ook het Volkerak-Zoommeer zout zou worden. Het lijkt wel of we vergeten zijn dat de boeren op de Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden hun land ook gewoon bewerkten voordat de Deltawerken waren uitgevoerd. Natuurlijk, dat waren andere tijden, maar de huidige toestand is ook niet zaligmakend. Het Volkerak-Zoommeer is nu wel zoet, maar het water is niet te gebruiken vanwege de blauwalgen. Het probleem dat we met al die compartimenteringswerken wilden oplossen, moet toch tegen lagere kosten zijn te verhelpen dan de som die we nu kwijt zijn aan het onderhoud van al die werken?'

Innamepunten verleggen

Jan Geluk, dijkgraaf van waterschap Hollandse Delta, kijkt liever naar zaken die op kortere termijn om een oplossing vragen. 'Onderdeel van het Kierbesluit is de verzekering dat de zoetwatervoorziening van met name Voorne-Putten en Goeree-Overflakkee er niet onder lijdt. Voordat in 2008 de Haringvlietsluizen op een kier gaan, moeten de innamepunten voor zoetwater, zowel voor de landbouw als voor de bereiding van drinkwater, naar het oosten zijn verlegd. Ik maak mij zorgen of dat gaat lukken. De grondverwerving door de provincie verloopt in beide gevallen stroef. Er zal nog hard moeten worden gewerkt om die termijn te halen.' Mochten de aankoop en vervolgens het graven van het dertien kilometer lange kanaal tussen Middelharnis en Stellendam niet in de nog resterende anderhalf jaar rond komen, dan zal Hollandse Delta het op een kier zetten van de Haringvlietsluizen niet accepteren, aldus Geluk.

WvW

MEER INFORMATIE:

Rijkswaterstaat RIZA, Pieter Jacobs, tel. (0320) 29 84 11,

p.jacobs@riza.rws.minvenw.nl

Vereniging Natuurmonumenten, Roel Posthoorn,

tel. (035) 655 99 33, m.bos@natuurmonumenten.nl

Waterschap Hollandse Delta, Jan Geluk,

tel. (078) 639 72 00, j.geluk@wshd.nl

Waterbeheerders leren van Friese-Merenproject

DE JANESLOOT

ACHTERGROND

Vier jaar sleutelen aan de Friese meren en vaarten begint resultaten op te leveren. Het aantal watersporters dat Friesland aandoet, loopt weer iets op. Toch wil het Projectbureau Friese Meren dat succes nog niet op zijn conto schrijven. Per slot van rekening is de opknopbeurt van de toeristische vaarroutes nog maar halverwege. Grote projecten, zoals het opheffen van de spoorbrug in Akkrum, staan nog voor de deur. Intussen weten provincie, gemeenten en waterschap elkaar steeds beter te vinden, wat een mooie opstap is voor de uitvoering van de Kaderrichtlijn Water.

Bij het begin van het nieuwe millennium werd duidelijk dat de klad zat in de toeristische ontwikkeling van Friesland. De groei van het aantal watersporters dat de provincie aandeed, stagneerde en vertoonde zelfs een lichte daling. Er tekende zich een nieuwe trend af: watersporters wilden meer dan alleen varen en een plaats om 's avonds aan te leggen. Bovendien bleven meer en meer Duitsers weg, sinds Vorpommern (in de voormalige DDR) zich ontwikkelde tot een geliefd watersportgebied. 'In 2000 presenteerde de provincie een plan van aanpak om de watersport een impuls te geven', vertelt Tineke Cazemier, een van de drie projectsecretarissen van het Projectbureau Friese meren, waarin Wetterskip Fryslân, gemeenten en provincie samenwerken aan de groot-scheepse opknopbeurt van de vaarwegen, oevers en recreatieve voorzieningen. 'Het gaat ons om vier zaken: de vergroting van het vaargebied, het oplossen van knelpunten bij bruggen zodat de wachttijden verminderen, het opwaarderen van de voorzieningen en waar mogelijk het verbeteren van de waterkwaliteit.'

Om dit megaproject – de kosten zijn geraamd op 345 miljoen euro – tot een goed einde te brengen, is Friesland opgesplitst in twaalf trajecten die gefaseerd over een periode van tien jaar worden aangepakt. De voorbereidingstijd niet meegerekend, is het programma nu halverwege, want in 2002 begon het eigenlijke werk. Cazemier: 'Dit wil niet zeggen dat we ook halverwege zijn wat het werk betreft, want in feite is er nog slechts één traject helemaal opgeleverd, dat tussen Sneek en Leeuwarden. Daar zijn zeven bruggen opgehoogd, zodat de doorvaarthoogte nu 2,50 meter is. Ook is nu de Bozumervaart bevaarbaar, waardoor het mogelijk is om van Sneek naar Franeker, Bolsward en Harlingen te varen en er dus een nieuw gebied is ontsloten.'

Meer vaarroutes

Een tweede belangrijke mijlpaal werd deze zomer bereikt met de openstelling van de route tussen Drachten en het Lauwersmeer, waardoor grotere motorboten nu ook het Lauwersmeer kunnen bereiken zonder via Groningen te

moeten varen. Omdat dit najaar nog tal van kleinere voorzieningen worden aangebracht, is dit traject nog niet helemaal afgerond.

Dat er nog slechts één traject is opgeleverd, komt volgens Cazemier doordat er veel tijd gaat zitten in het maken van plannen en het verwerken van de inspraakreacties. 'Maar juist nu komt er de vaart in, want veel plannen gaan in uitvoering. In 2008 zijn we halverwege.'

Noordse woelmuis

Een groot werk dat juist nu van start gaat, is het ophogen van de spoorbrug in de lijn Leewarden-Heerenveen bij Akkrum. Ook in Sneek staat een groots project op het punt van beginnen. Op het Starteiland wordt de jachthaven vernieuwd en de doorvaartopening tussen dit eiland en het Schareiland verlegd. De aanlegplaatsen op dit laatste eiland verdwijnen, wat ruimte biedt om het zodanig in te richten dat de Noordse woelmuis zich er thuis gaat voelen. 'Want ook ecologie maakt onderdeel uit van het Friese-Merenproject', benadrukt Cazemier.

Daarvan heeft ze nog een ander voorbeeld. Langs de Janesloot in Langweer zette deze zomer een kraan bagger op de kant die elders is opgebaggerd om vaarwegen op diepte te houden. 'Deze bagger is schoon genoeg om hem te gebruiken als ophoogmateriaal voor kades, een project van het Wetterskip. Bovendien komen deze kades niet pal langs de waterkant te liggen, maar op een meter of twintig afstand; de tussenliggende strook richten we in als natuurvriendelijke oever. Deze oever wordt beschermd door stenen die net onder water liggen, maar toch de golven breken. In die zone kunnen allerlei planten groeien die bijdragen aan een betere waterkwaliteit.'

Kaderrichtlijn Water

Het Friese-Merenproject heeft medewerkers en bestuurders van gemeenten, waterschappen en provincie meer dan voorheen rond de vergadertafel gebracht. Hans Gerritsen, hoofd integraal waterbeleid bij het Wetterskip Fryslân: 'De provincie wil baggeren, wij willen kades verhogen en dankzij dit project hebben we elkaar gevonden. De provincie heeft een baggerinformatiepunt in het leven geroepen, waar wij kunnen nagaan hoeveel specie van welke kwaliteit er beschikbaar is, die wij weer kunnen gebruiken voor ons programma Oevers en kades. En nu we elkaar toch wat vaker tegenkwamen, was dat een goede

opstap naar samenwerking bij het verbeteren van de ecologische kwaliteit. Dan heb ik het over de uitvoering van de Kaderrichtlijn Water.'

Een mooi voorbeeld daarvan is het internationaal opgezette NOLIMP-project, waarin meerdere landen ge-coördineerd proberen de kwaliteit van hun watersystemen te verbeteren. Friesland doet mee met een project dat de ecologische kwaliteit van het meer De Leijen op een hoger plan brengt. De uitvoering is inmiddels behoorlijk op streek. Dit resultaat is binnen enkele jaren bereikt dankzij de snelle start van een constructieve samenwerking. Provincie, gemeenten, waterschap en enkele maatschappelijke organisaties werkten immers al samen in het Friese-Merenproject dat óók De Leijen in zijn programma heeft staan.

Subsidie

Een probleem voor het vervolg van het Friese-Merenproject is dat een van de subsidiestromen dit jaar opdroogt. Gedeputeerde Bertus Mulder: 'Tot nu toe droeg het ministerie van Economische Zaken eenderde bij in de vorm van Kompasgeld en die bedoeld waren om de economische structuur van het Noorden te versterken. Tot 2010 zou het Kompasprogramma doorlopen, maar het kabinet heeft besloten daar na 2006 mee te stoppen.' Toch is Mulder niet pessimistisch over de laatste fase van het project. 'Tot 2008 kunnen we ons bedruipen, omdat de aanbesteding van de bouw van enkele aquaducten goedkoper is uitgevallen. Bovendien is van het totale budget van 345 miljoen een bedrag van 245 al gedekt dan wel besteed, dus we zijn al een eind. Juist deze maand houden we een congres om na te gaan bij wie we nog meer kunnen aankloppen. Laat ik het zo zeggen, de laatste fase zal misschien iets trager verlopen, maar we maken het project af.'

WvW

MEER INFORMATIE:

projectbureau Friese Meren, Tineke Cazemier,
z.r.cazemier@fryslan.nl

Wetterskip Fryslân, Hans Gerritsen,
tel. (058) 292 20 30, h.gerritsen@wetterskipfryslan.nl
provincie Friesland, A.J. Mulder,
secr.gs.mulder@fryslan.nl

Verwondering

Ik ben getuige van een wetenschappelijk experiment. Onderzoekers hebben in het zand een gat gegraven dat omgeven is door een dijk. Ze vullen het gat met water, waarna de dijk doorbreekt en het water wegloopt. De ene keer laten ze het water rustig meanderend wegstromen.

De andere keer wordt het via een kaarsrecht kanaal afgevoerd. Stroomafwaarts raakt een woongebied bedreigd. De singel rond het gebied kan de aanvoer van water niet aan. Eén voor één bezwijken de gebouwen onder de onvoorstelbare kracht van het water. Ook het talud bij de brug in een belangrijke verkeersader zakt langzaam in het alles verzwelgende water. In het meer beneden vormt zich een enorme modderwolk.

Keer op keer wordt het experiment herhaald. In de stroom worden stenen geplaatst die het water van richting veranderen. De singel wordt verdiept en de brug hoger gemaakt. Slechts in zeldzame gevallen blijken woongebied en infra-structuur bestand tegen het water.

Het gaat om een belangrijk experiment. Onafhankelijk van elkaar herhalen onderzoekers het op tientallen plaatsen. Ieder jaar opnieuw, weken achter elkaar worden woonwijken, wegen en bruggen opgebouwd om ze ten prooi te laten vallen aan het water.

De onderzoekers waar ik naar kijk, zitten van top tot teen onder het zand. Bij één ontwaar ik een enorme chocoladevlek op het gezicht. Ze hebben zwemkleding aan, de meeste met een opdruk van Donald Duck, Tweety of een andere stripfiguur. Eén van hen loopt in zijn blootje. Als een enorme reus trapt hij de nieuwbouwwijken plat. Hij draagt wel oranje zwembandjes.

Ik vermoed een glimlach op uw gezicht. 'O, spelende kinderen.' Even dacht u aan het veranderende klimaat, het wassende water en de hierdoor bedreigde gebieden. Het spel met water en zand wordt al duizenden jaren gespeeld. Van Archimedes tot de jongste civiel-ingenieur hebben spelen en experimenteren uiteindelijk de kennis

en techniek geleverd die onze samenleving beschermen tegen het water.

Wat heb ik met water? Mijn ogenblikkelijke antwoord: verwondering. Voor een alledaags stofje is zoet water op aarde een buitengewoon zeldzaam iets. Wat een onvoorstelbare rijkdom hebben wij met al dat drinkbare water in Nederland. En natuurlijk met al wat in het water leeft, van de eencellige creaturen tot de reusachtige meerval 'Big Mamma', die ik jarenlang aan mijn duikcursisten liet zien. Ik denk dat verwondering iets persoonlijks is. Voor mij is het de beloning voor nieuwsgierigheid: een buitengewoon fijn gevoel. Ik vermoed dat ieder kind nieuwsgierig is. Een leven lang over de nieuwsgierigheid van een kind kunnen beschikken, is slechts weinigen gegeven. Op school leer je hoe de wereld in elkaar zit. Door leerboeken wordt nieuwsgierigheid platgeslagen tot examenstof. Slechts het spelende kind zal ontdekken dat verwondering een veel grotere beloning is dan welk cijfer ook.

Als kind woonde ik aan een polderslootje. Als ik er niet naast zat te kijken, lag ik er – na een poging iets te vangen dat net buiten mijn bereik was – languit in. Aan de stoet van merkwaardige dieren die daar voorbijkwam, leek geen einde te komen. Ik werd geboeid door de vele vormen en vooral door de merkwaardige manieren van bewegen. Er waren dieren die zich plotseling dubbelvouwden, rode bolletjes die door het water renden en wormpjes die slingerend uit de bodem staken.

Over het feit dat ik van top tot teen onder de modder thuiskwam, heb ik mijn moeder nooit een onvertogen woord horen zeggen. Ik bedoel: mijn nieuwsgierigheid is nooit bestraft vanwege de wat minder praktische bijwerkingen ervan. De andere kinderen uit mijn buurt werd nadrukkelijk verboden om vies te worden. Bijgevolg werd hun nieuwsgierigheid beperkt tot mama's 'schone wereld'.

Sinds 2000 zijn we met een groep vrijwilligers in Berkel-Enschot, gemeente Tilburg, het 'Rauwbraken Onderwaterpark' aan het realiseren. Het valt niet mee om met letterlijk niets een miljoenenproject te verwezenlijken. Bovendien is er ieder jaar wel een andere bedreiging die het doel in de weg ligt. Is het niet een blauwalg, dan wel een nieuw bestemmingsplan of domweg het weer dat een zomertje niet mee zit. Waar halen die vrijwilligers de energie vandaan? Natuurlijk is er een lijst van idealistische doelstellingen: bevorderen van dit, bevorderen van dat, wetenschappelijk onderzoek, et cetera. Maar waar het feitelijk om draait, is de verwondering...

Frank van Oosterhout,
bioloog-duikinstru­ctor, voorzitter van de Stichting Nederlandse Onderwaterparken en beheerder van Rauwbraken Onderwaterpark